

Actualiteit en zending

De aardbeving, gevolgd door een *tsunami* bij Palu en Donggala op het Indonesische eiland Sulawesi, houdt ons dezer dagen zeer bezig. Het gebied is van ouds terrein van de zending en onze kerken onderhouden er nog nauwe banden mee. Zo komt wereldnieuws plotseling dichtbij het werk van het Zendingserfgoed.

Verder leest u nieuws over onze activiteiten in de afgelopen zomermaanden. Momenteel is in het Zendingserfgoedhuis nog de tentoonstelling *Iconen en miniaturen uit oriëntaals-orthodoxe kerken in Nederland* te zien. Dit betreft objecten uit de eigen collectie, aangevuld met een bijzondere bruikleen van het Syrisch-Orthodoxe klooster te Glane. We presenteren de pas verschenen kalender van 2019 met traditionele Balinese schilderkunst. De collectie werd uitgebreid met onder andere nieuw materiaal uit Utrecht en we zochten en vonden meer ruimte voor onze groeiende verzameling. Tot slot aandacht voor een nieuw project: *oral history* als aanvulling bij de objecten.

Hylkje Steensma, *secretaris*

Verwoesting alom in Palu

PALU DONGGALA

In de dagen dat deze nieuwsbrief tot stand komt, horen we via de nieuwsmedia de berichten over de gevolgen van de aardbeving in midden-Sulawesi en de vloedgolven, die in Palu en omgeving zoveel slachtoffers hebben gemaakt.

Wij voelen ons als Stichting Zendingserfgoed sterk betrokken bij de bevolking van dit gebied, vanwege de contacten die er vanuit de Zending zijn met de kerken aldaar. Van de *Gemeenschap van kerken in Indonesië* (PGI) ontvingen we bericht over de hulp die de kerken aldaar verlenen. In een bijlage bij deze nieuwsbrief kunt u hierover meer lezen.

TENTOONSTELLING

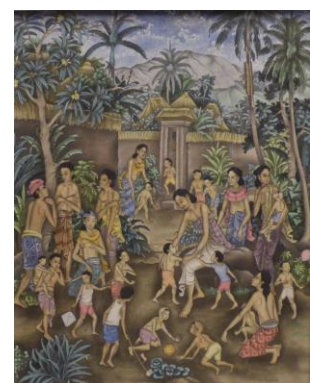
Naar aanleiding van de zendingserfgoedkalender van dit jaar kregen wij, al vanaf het verschijnen in 2017, veel positieve reacties. Het valt ons op dat de afbeeldingen van iconen en miniaturen uit de oriëntaals-orthodoxe kerken in Nederland, ook weer een nieuwe, andere groep belangstellenden aanspreekt. Voor velen was het zelfs een eerste kennismaking met de

aanwezigheid van deze kerken in ons land.

Op zaterdag 8 september, tijdens *Slands jaarmarkt* in Zuidland, is de nieuwe tentoonstelling geopend. Deze tentoonstelling sluit aan bij het onderwerp van de kalender. We tonen, naast afbeeldingen van iconen, ook een aantal originele iconen en verder miniaturen, gebedskruizen, liturgische gewaden en dergelijke uit onder andere Egypte, Ethiopië, Oost-Europa en Syrië.

Tot eind oktober kunt u – alleen na afspraak – de tentoonstelling nog komen bekijken.

Op woensdag 24 oktober, om 19.30 uur, houdt Huub Lems in het Zendingserfgoedhuis een lezing over het onderwerp. Belangstellenden worden verzocht zich, zo mogelijk per email, even aan te melden.

Laat de kinderen tot mij komen

KALENDER 2019

De onlangs verschenen Zendingserfgoedkalender van 2019 bevat bijzondere beelden van traditionele schilderkunst

van het Indonesische eiland Bali met als thema: *Laat de kinderen tot mij komen*. Het zijn geschilderde Bijbelverhalen in de Balinese wajang- of kamasan stijl; een schilderij die teruggaat op de traditionele hofschilderkunst van het hindoeïstische Balinese rijk zoals deze zich vanaf de 13e eeuw op dit eiland heeft ontwikkeld.

De kalender geeft verder een introductie in de geschiedenis van Bali en de belangrijke plaats die het Hindoeïsme op Bali inneemt. Ook de geschiedenis van de zending wordt belicht. U kunt de kalender voor € 9,00 bestellen via onze website. Commissies en diaconieën betalen € 6,00 per kalender. Bestellingen vanaf 10 stuks worden zonder portokosten toegezonden. Alle informatie hierover vindt u op de website.

Familie Siwu uit de Minahasa

GASTEN

Ook deze zomer ontvangen we weer gasten uit binnen- en buitenland. We lichten er één bezoek uit.

Op 17 juli was dr. Richard Siwu, samen met zijn vrouw

Von, te gast in het Zendingserfgoedhuis. Zij lieten zich informeren over het werk van het Zendingserfgoed en het doel van de collectie. De rector van de oudste theologische opleiding van de Minahasische Kerk (Indonesië) was onder de indruk van de verzameling. Ook de Zendingserfgoedkalender viel in de smaak en hij gaf aan dat hij inspiratie had opgedaan om een Minahasische editie uit te brengen.

Ethiopische icoon nieuw verkregen uit Utrecht

NIEUWE OBJECTEN

Het verheugt ons zeer dat, bij een opruiming van het gebouw van de PKN in Utrecht, ons een groot aantal voorwerpen uit het zendingserfgoed van de kerken werd geschonken. Nu kan ook dit culturele erfgoed van de protestantse zending in Nederland bewaard worden en beschikbaar blijven voor het publiek.

De collectie werd met nog meer voorwerpen uitgebreid

met dank aan onder anderen: ds. Barend Drewes, prof. Karel Steenbrink en, de onlangs overleden, zuster Trijntje Huistra.

Nieuwe opbergruimte

MEER RUIMTE !

De vrijwilligers van het Zendingserfgoedhuis doen hun uiterste best om alle spullen die worden verkregen, nauwkeurig te documenteren om ze vervolgens goed op te bergen. Eén van de vrijwilligers is zeer bekwaam in het creëren van extra ruimte: aan de bovenkant van de stellages kan er soms nog net één plank bij maar ... u zult begrijpen dat onze ruimte op een bepaald moment niet meer toereikend was. Daarom waren wij heel blij met de mogelijkheid om extra opslagruimte te verwerven in de vorm van een mooie, en vooral droge, garagebox, op korte loopafstand van het Zendingserfgoedhuis.

Inmiddels staan daar ook nieuwe stellages, zodat wij weer een poosje vooruit kunnen. In de volgende Nieuwsbrief komen wij hier op terug, want we zijn druk

bezig fondsen te benaderen om deze aankoop te dekken.

Het verhaal vsan de zending

ORAL HISTORY

Het Zendingserfgoedhuis is destijds opgericht om het materiële, culturele erfgoed van de protestantse zending in Nederland te behouden en voor het publiek beschikbaar te maken. De prioriteit ligt weliswaar bij het bijeen brengen en behouden van voorwerpen van kunst en cultuurhistorie maar, naast het verder opbouwen van de materiële collectie, gaan wij nu ook aandacht besteden aan het behoud van immateriële zaken die een relatie hebben met de protestantse zending in Nederland. Voor dit doel willen we immaterieel erfgoed verzamelen, in de vorm van gefilmde interviews als *oral history*, ter verduidelijking en verdieping van het materiële erfgoed.

In een later stadium kunnen we, met gebruikmaking van gedeelten uit de opgenomen interviews, korte documentaires (laten) maken. Dit biedt veel mogelijkheden voor het maken van filmpresentaties over een of meer specifieke onderwerpen die uit de

gesprekken naar voren komen. De beelden kunnen gebruikt worden als verduidelijking bij de tentoonstellingen die wij organiseren en het zal ook nuttig illustratiemateriaal zijn bij lezingen in het Zendingserfgoedhuis en elders in het land.

In eerste instantie willen wij graag (ex-) zendingsarbeiders en/of hun eventuele partners interviewen. Wie zijn of haar ervaringen via filmbeelden met anderen wil delen, nodigen wij van harte uit om dat bij ons kenbaar te maken, bij voorkeur via email.

Bijlage bij nieuwsbrief:

INTRODUCTIE PALU

In de dagen dat deze nieuwsbrief tot stand komt, horen we via de nieuwsmedia de berichten over de gevolgen van de aardbeving in midden-Sulawesi en de vloedgolven, die in Palu en omgeving zoveel slachtoffers hebben gemaakt. In de brief die de Gemeenschap van Kerken in Indonesië op 2 oktober naar haar buitenlandse partners stuurde, wordt de omvang van de ramp van deze week beschreven, voor zover die op dat moment al bekend was. Er wordt gesproken over naburige kerken - uit Poso, Toraja, Noord- en Zuid-Sulawesi - die inzamelingsacties houden onder hun gemeenteleden. Er wordt, onder meer, schoon water, rijst, kleren, baby-artikelen e.d. ingezameld maar het transport naar het getroffen gebied is moeilijk vanwege de grote schade aan wegen en de infrastructuur in het gebied.

Kerk in Actie is betrokken bij de gezamenlijk hulporganisaties die deze week actie voeren onder het motto: Hulp aan Sulawesi: Giro 555.

U kunt doneren via Giro 555. Dit kan via deze link van *Kerkinactie*: <https://www.kerkinactie.nl> of via uw plaatselijke gemeente.

ZENDING IN DIT GEBIED

In 1981 werden Pieter en Klazien ter Veen uitgezonden naar Donggala in een samenwerkingsproject van de Hervormde en de Gereformeerde Zending met de GPID - *Gereja Protestan Indonesia di Donggala* (de Protestantse Kerk van Donggala). Zij waren tot 1989 werkzaam bij het Pusdiklat, een toerustingscentrum voor predikanten en kerkelijk werkers. In 1981 werden ze opgevolgd door Rob en Nancy Kuijlenburg, die tot 1994 in Donggala werkzaam waren.

Het kerkgebouw in Jono'oge, waar het toerustingscentrum aan verbonden was, is door de golven en de daaropvolgende modderstromen meegesleurd en totaal verdwenen. Het toerustingscentrum is weggezaakt in de modder; alleen het dak is nog zichtbaar. Op het moment van de ramp namen ongeveer 140 jongeren deel aan een Bijbelkamp. Velen zijn door modderstromen meegevoerd, slechts 40 van hen overleefden de ramp.

Kerk in Actie heeft voornamelijk contact met de twee kerken in het gebied die zijn aangesloten bij de Gemeenschap van Kerken in Indonesië; de hierboven genoemde GPID en de GKST - *Gereja Kristen Sulawesi Tengah* (de Christelijke Kerk van midden-Sulawesi).

In het gebied rond Palu zijn vele andere christelijke gemeentes en denominaties. Van de bevolking in deze streek is 11 tot 12 % christen; zij vormen dus een relatief kleine minderheid (80% moslim, verder hindoe-migranten van Bali en boeddhisten (Chinezen). In Donggala ligt het percentage christenen iets onder de tien procent.

Palu en omgeving was in de koloniale tijd zendingsterrein van het Leger des Heils. Er is daar door het Leger des Heils ook een kerk gesticht, de *Gereja Bala Keselamatan*.

In de plaats Palu bestond trouwens al vroeg – in de eerste decennia van de 20e eeuw - een christelijke gemeente, bestaande uit immigranten: militairen en ambtenaren in regeringsdienst van Molukse, Minahasische en Timorese komaf. Dat betrof dus een gemeente van de Protestantse Kerk in Nederlands-Indië.

Verder woonden in heel noordelijk Celebes (het tegenwoordige Sulawesi) - dus ook in Palu en omstreken - Minahasische boeren en handelaren. Dit waren migranten uit de reeds, sinds de 16e

eeuw deels en in de 19e eeuw geheel, gekerstende Minahasa. Later kwamen daar ook migranten uit het christelijke Torajagebied bij, vaak vluchtelingen voor het geweld van de lokale “IS”, de *Dar-ul-Islam*, die zo mogelijk nog harder en wreder optrad dan later de IS in het Midden-Oosten. Dat speelde zich af in 1951-1967.

Na 1945 hadden er ook al andere migratieprocessen plaats gevonden. Onder de lokale moslims zijn veel migranten, vooral uit het dichtbevolkte Zuid-Celebes en ook wel Javanen. Er zijn ook veel transmigranten uit Bali en Java die, pas na hun transmigratie, christen zijn geworden.

De allereerste zendingen in het gebied waren, zoals gezegd, mensen van het Leger des Heils. Er is een boekje over in het Indonesisch (*sic!*): “Leonard goes East. Tua Janggo di Tanah Toraja”, (1976). Met Tanah Toraja wordt hier specifiek het Palu-gebied bedoeld. De pionier was Leonard Woodward; hij begon daar waarschijnlijk in 1917.

‘Officieel’ begon de zending in het gebied rond 1913, het jaar waarin de Nederlandse koloniale overheid toestemming gaf om er te gaan werken. Het Nederlands Zending-Genootschap (NZG), met o.a. de bekende zending Kruyt, had het gebied graag ‘onder zich’ gehouden, maar het genootschap was voortdurend noodlijdend en kon ook niet aan goed opgeleid personeel komen. Het ontbrak de NZG, dat al in 1892 in een deel van midden-Celebes was gaan werken, dus aan mensen en geld om heel het bergland te openen, terwijl dat na de pacificatie van 1905-1906 open lag voor de Islam (in de terminologie van die tijd). Men heeft toen, als een soort hulpdienst, de Gereformeerde Zendingsbond (GZB) naar het zuiden gedirigeerd en de overheid, die in die tijd ook erg beducht was voor islamisering van de nog ‘blanco’ gebieden, heeft het Leger des Heils ingeschakeld.

(Het bovenstaande werd samengesteld met dank aan dr. Tom van den End).

ACTUELE HULP

De zelfstandige kerken die uit het zendingswerk zijn ontstaan, GPID en GKST, zijn beide in het getroffen gebied aanwezig en doen wat ze kunnen. De hulp van andere kerken, in het bijzonder die op Sulawesi zelf maar ook van Java, Bali en andere gebieden, wordt via plaatselijke gemeenten - waar het kerkgebouw is blijven staan - verdeeld. De kerken dienen ook als opvangplaatsen en er wordt gekookt en voedsel uitgedeeld: een logistiek netwerk dat van groot belang is. De PGI, de Gemeenschap van kerken in Indonesië, coördineert de hulp van buitenaf.

De gemeenten van de Bala Keselamatan (Leger des Heils) vervullen een gelijksoortige rol. Laatstgenoemden beschikken over een ziekenhuis *RS Woodward Palu*. Dat is beschadigd maar kan wel nog functioneren ook al wordt een deel van de patiënten buiten opgevangen en verpleegd. Het vangt zo een deel van de patiënten dat niet door het zwaar beschadigde overheidsziekenhuis geholpen kan worden op.

